

Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті жанындағы 8D01721 – «Қазақ тілі мен әдебиеті» (8D017- Тілдер және әдебиет бойынша мұғалімдерді даярлау бағыты) білім беру бағдарламасы бойынша диссертациялық кеңесіне ұсынылған философия докторы (PhD) ғылыми дәрежесін алу үшін дайындаған Закирова Асель Сейдуллаевнаның «Қазақ азыз-әңгімелер тілін оқытудың лингвомәдени және когнитивті аспектілері» тақырыбындағы диссертациялық зерттеу жұмысына

РЕСМИ РЕЦЕНЗЕНТТІҢ ЖАЗБАША ПІКІРІ

P/н №	Өлшем шарттар	Өлшем шарттарға сәйкестігі	Ресми рецензенттің ұстанымы
1	Диссертация тақырыбының (бекіту күніне) ғылымның даму бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкес болуы	<p>1.1 Ғылымның даму бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкестігі:</p> <p>1) Диссертация мемлекет бюджетінен қаржыландырылатын жобаның немесе нысаналы бағдарламаның аясында орындалған (жобаның немесе бағдарламаның атауы мен нөмірі); 2) Диссертация басқа мемлекеттік бағдарлама аясында орындалған (бағдарламаның атауы); 3) Диссертация Қазақстан Республикасының Үкіметі жанындағы Жоғары ғылыми-техникалық комиссия бекіткен ғылым дамуының басым бағытына сәйкес (бағытын көрсету)</p>	<p>«Қазақ азыз-әңгімелер тілін оқытудың лингвомәдени және когнитивті аспектілері» тақырыбында орындалған диссертация Қазақстан Республикасының төмендегідей мемлекеттік бағдарламаларына сәйкес дайындалған:</p> <p>1) Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы (5.3.5 Қазақстанның тарихи-мәдени мұрасы және рухани құндылықтары. 5.3.6 Тарих пен мәдениеттің, әдебиет пен тілдің, салт пен құндылықтардың ортақтығы. Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2019 жылғы 27 желтоқсандағы №988 қаулысы); 2) Қазақстан Республикасында тіл саясатын іске асырудың 2020-2025 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы (ҚР Үкіметінің 2019 жылғы 31 желтоқсандағы №1045 қаулысы); 3) Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2021 жылғы 12 қазандағы №726 қаулысымен бекітілген «Білімді ұлт» сапалы білім беру» ұлттық жобасы; 4) Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2022 жылғы 24 қарашадағы №941 қаулысымен бекітілген Қазақстан Республикасында білім беруді дамытудың 2022-2026 жылдарға арналған тұжырымдамасы; 5) Қазақстан Республикасы Үкіметі жанындағы ЖФТК бекіткен ғылым дамуының 5. «Мәңгілік ел» ғылыми негіздері (XXI ғасырда білім беру, гуманитарлық ғылымдар</p>

			саласындағы іргелі және қолданбалы зерттеулер. 27.04.2016 ж.).
2	Фылымға маңыздылығы	Жұмыс фылымға елеулі үлесін қосады/қоспайды , ал оның маңыздылығы ашылған/ашылмаған .	<p>Диссиденттың қазақ азыз-әңгімелер тілін оқытудың лингвомәдени және когнитивті аспектілерін зерттеу арқылы «әлемнің тілдік бейнесі», «когнитивтік құрылым», «лингвомәдени бірлік», «аялық білім», «мәдени код», «құндылықтар жүйесі», т.с.с. ұғымдарға тереңірек талдау жасап, оларды білім алушылардың тілдік санасына сініру қажеттілігін көрсеткен.</p> <p>Халық ауыз әдебиетінің үлгісі – азыз-әңгімелер арқылы тілдің ақырат болмыс туралы аялық білімді сактап, жеткізуши ретіндегі қызметін айқындаған. Яғни қазақ халқының азыз-әңгімелерін жаңаша сипаттап, лингвомәдени және когнитивтік тұрғыдан зерттей отырып, тілдің таңбалар жүйесі арқылы берілген ұлттық-мәдени бірегейлігін анықтаған.</p> <p>Азыз-әңгімелер мәтіндерін лингвомәдени бірліктердің мол қоры ретінде қарастырған және білім алушыларға халықтың мәдени құндылықтары, тұрмыс салты, дәстүрлөрі, тарихи оқиғалары мен географиялық ерекшеліктері туралы ауқымды ақпарат беретін дереккөз ретінде дәйектеген. Соның негізінде қазіргі қазақ тілінің сан ғасырлық тарихын, фольклор тілімен сабактастығын дәйектеген. Бұл тұрғыдан алғанда, зерттеу жұмысының маңызы зор. Диссертация тіл білімі мен тілді оқыту саласына елеулі үлес қосады.</p>

3	Өзі жазу принципі	<p>Өзі жазу деңгейі:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) жоғары; 2) орташа; 3) төмен; 4) өзі жабаған 	<p>Диссиденттың жазу деңгейі жоғары, академиялық жазу қағидаттары мен стилін менгерген, өзіндік сыйни пікірі бар, ғылыми тілі жатық. Өзінің жеке пайымдауларын бере отырып, ғылыми ережелерді тұжырымдал, зерттеу тақырыбының өзектілігін дәлелдей алған. Диссиденттың қоргауга ұсынып отырган тұжырымдары – зерделеген және жариялаған жұмыстарының нәтижесі болып табылады (12-13-беттер).</p>
4	Ішкі бірлік принципі	<p>4.1 Диссертация өзектілігінің негіздемесі:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) негізделген; 2) жартылай негізделген; 3) негізделмеген. 	<p>Диссертациялық жұмыстың өзектілігі толығымен негізделген (7-10-беттер). Зерттеудің өзектілігі тіл мен адамның өзара әсерін зерттейтін заманауи лингвистикадағы қазіргі антропоөзектік бағыт аясында аныз-әңгімелер тілін халықтың танымы мен мәдениетін танытудағы маңызын айқындаумен, заманауи үрдістермен сабактастықта терең зерделеумен және фольклор тілін мемлекеттік тілдің тұп негізі ретінде зерттеумен байланыстырылған. Сондай-ақ, аныз-әңгімелер тіліндегі халықтың мәдени және рухани күндылықтарын тасымалдайтын фразеологизмдер мен мақал-мәтелдер, көнерген лексикалық бірліктер мен метафоралар, символдық бейнелер мен мифологиялық элементтер, яғни лингвомәдени бірліктер білім алушылардың қызығушылығын арттыратын, танымдық қабілеттері мен ойлау жүйесін дамытатын, мәдениетаралық қарым-қатынаста еркін әрі саналы әрекет етуіне жағдай жасайтын тілдік таңбаларға жататыны зерттеу жұмысының өзектілігі ретінде көрсетілген. Диссиденттың негіздемесін толық қолдаймыз. Себебі қазақтың аныз-</p>

		<p>әңгімелері – халықтың дуниетаным ерекшелігі мен ұлттық бірегейлігін бейнелейтін құрал, ұлттық ділдің көрсеткіші, мәдениеттің негізі болып саналады.</p>
		<p>4.2 Диссертация мазмұны тақырыбын:</p> <p>1) айқындайды; 2) жартылай айқындайды; 3) айқындаамайды</p> <p>Диссертациялық жұмыстың мазмұны диссертация тақырыбын толық айқындайды және қорғауға ұсынылып отырган түжірымдар зерттеу жұмысының мазмұнына сай жүзеге асырылған (10-12-беттер).</p> <p>Диссертация тақырыбы да, оның ішкі мазмұны қазақ азыз-әңгімелер тілін оқытудың лингвомәдени және когнитивті аспектілерін ашуға бағытталған. Бұл мәселені шешу үшін ең алдымен қазақ азыз-әңгімелерінің зерттелу тарихын, олардың жанрлық ерекшелігі мен түрлерін ғылыми тұрғыдан талдаپ, азыз-әңгіме мәтіндерінің танымдық және тәрбиелік маңызын жан-жақты қарастырған. Қазақ азыз-әңгімелерінің ұлттық ерекшелігін айқындағып, оларды халқымыздың рухани-мәдени деректерін бойына жинаған мәдени мұра ретінде зерттеген. Азыз-әңгімелер тілінде кездескен заттық-мәдени және рухани-мәдени деректі тілдік таңбалардың аксиологиялық құрылымын айқындағап, оларды оқытудың ерекшелігін теориялық тұрғыда дәйектеген.</p> <p>Қазақ азыз-әңгімелеріндегі лингвомәдени бірліктердің құндылықтың сипаты мен танымдық аспектілерін тереңірек талдай отырып, олардың білім беру үдерісінде қолданылу әдістемелері мен теориялық негіздерін жан-жақты зерттеген. Ұлттық-мәдени кодты сақтаушы лингвомәдени бірліктердің білім алушылардың лингвомәдени және когнитивті құзыреттілігін қалыптастырудың рөлін айқындаған.</p> <p>«Қазақ азыз-әңгімелер тілін оқытудың лингвомәдени және когнитивті аспектілері» тақырыбындағы элективті курс бағдарламасы аясында аралас (сапалық және сандық) әдістерді қолданып, эксперименттік тәжірибе</p>

		жұмысын жүргізіп, кешенді талдау жасаған. Эксперименттік тәжірибе жұмысының нәтижелерін ғылыми тұрғыда жүйелі сипаттаған.
	4.3 Мақсаты мен міндеттері диссертация тақырыбына: 1) сәйкес келеді; 2) жартылай сәйкес келеді; 3) сәйкес келмейді	<p>Зерттеу жұмысының негізгі мақсаты – қазақ аңыз-әңгімелер тілін лингвомәдени және когнитивті аспектіде оқытудың ғылыми-әдіснамалық негіздерін айқындау және әдістемесін ұсыну. Осыған сәйкес зерттеудің ғылыми болжамын жасаған. Зерттеудің мақсаты мен ғылыми болжамы бойынша диссертант ғылыми-әдіснамалық қағидаларды айқындалап, зерттеуге дейін жарияланған еңбектер мен жүргізілген зерттеулерді мақсатына қарай жүйелеген, мағыналық талдау жасаған және ғылыми тұрғыда негіздеген.</p> <p>Әлемдік және отандық филологиялық зерттеулердің мақсатын саралап, аңыз-әңгімелер тілін зерттеудің мақсат-міндетімен салыстырған. Қазақ аңыз-әңгімелеріндегі лингвомәдени бірліктерді айқындалап, олардың халықтың ұлттық сипаты мен мәдени деректерін тасымалдауды танымдық, тәрбиелік және әлеуметтік қызметін зерделеген.</p> <p>Аңыз-әңгімелер мәтіндерінде қолданылған лингвомәдени бірліктерді оқытудың тиімді әдістерін ашып көрсеткен және когнитивтік оқыту моделін жасаған.</p> <p>Аңыз-әңгімелер тілін лингвомәдени және когнитивті аспектіде оқытудағы инновациялық тәсілдердің маңызын анықтап, ұсынған және эксперимент жұмысы арқылы тиімділігін дәлелдеген.</p> <p>Зерттеу жұмысының мақсат-міндеті диссертация тақырыбына сәйкес келеді әрі жұмысты жазу барысында зерттеуші мақсат-міндетіне толық қол жеткізген.</p>
	4.4 Диссертацияның барлық бөлімдері мен құрылышы логикалық байланысқан: 1) толық байланысқан; 2) жартылай	Диссертациялық жұмыстың құрылымы кіріспеден, үш бөлімнен, қорытындыдан, пайдаланылған әдебиеттер тізімінен және 5 қосымшадан құралған. Бірінші бөлімде қазақ аңыз-әңгімелерінің

	<p>байланысқан; 3) байланыс жок</p>	<p>зерттелу тарихын, олардың жанрлық ерекшеліктері мен түрлерін, танымдық және тәрбиелік маңызын, ұлттық-мәдени деректерді сақтаудағы және тасымалдаудағы рөлін, ұлттық-мәдени бірліктердің аксиологиялық табиғатын және оларды оқытудың маңыздылығын сөз етсе, екінші бөлімде аңыз-әңгімелердің әлемнің тілдік бейнесін қалыптастырудады маңызын, аңыз-әңгімелерде кездесетін лингвомәдени бірліктердің («Сүйек» концептісі, «баталасу», «ақсарбас атау», «ен салу», «енші беру», «ашамайға отырғызу», «асықты жілік ұстату», «жиенқұрық», «қонақ», «қонақжайлық», «қазы», «жер», «Ошақ» концептісі, «Бақыр» концептісі, «жауырын аштыру», «сауын айту», т.с.с.) аксиологиялық және танымдық табиғатын, заттық-мәдени және рухани-мәдени деректі тілдік бірліктердің білім алушылардың лингвомәдени және когнитивтік құзыреттілігін қалыптастырудады маңызын сөз етсе, ушинші бөлімде аңыз-әңгімелер тілін оқытудың ғылыми-әдістемелік негіздері, қазақ аңыз-әңгімелер тілін лингвомәдени және когнитивті аспекттіде оқытудың мақсаты, танымдық тіл білімінің ұстанымдары мен әдіснамалық тұғырлары, қазақ аңыз-әңгімелер тілін лингвомәдени және когнитивті аспекттіде оқыту моделі, тәжірибелік-эксперименттік жұмыстың ұйымдастырылу барысы мен алынған нәтижелері туралы сөз етеді.</p> <p>Зерттеу жұмысының бөлімдері логикалық тұрғыдан толық байланысқан. Диссертацияның құрылымы, мазмұны, ғылыми негізделу дәрежесі зерттеу барысында жасалған түйін, тұжырымдары диссертацияға қойылатын талаптар үдесінен шыққан.</p>
--	---	---

		<p>4.5 Автор ұсынған жаңа шешімдер (қағидаттар, әдістер) дәлелденіп, бұрыннан белгілі шешімдермен салыстырылып бағаланған:</p> <ul style="list-style-type: none"> 1) сыни талдау бар; 2) талдау жартылай жүргізілген; 3) талдау өз пікірін емес, басқа авторлардың сілтемелеріне негізделген 	<p>Диссиденттың өзіндік пікірін білдіретін сынни талдау бар.</p> <p>А.С.Закирова ұсынып отырған жаңа шешімдер, қағидаттар, әдістер диссертациялық жұмыста дәлелденіп, бұрыннан белгілі тұжырымдармен салыстырылып, сынни тұрғыдан талдаулар жасалынған.</p> <p>Ғылыми ізденіс нәтижесінде қол жеткізген ғылыми-теориялық тұжырымдар қазақ тіл білімі теориясының этнолингвистика, лингвомәдениеттану, когнитивтік лингвистика, лингвофольклортану, лексикология салаларын теориялық тұрғыдан одан әрі байыта түседі. Аңыз-әңгімелер тілінде кездесетін лингвомәдени бірліктер қазақ тілін оқыту әдістемесіндегі өзекті мәселелерді шешуге бағыт-бағдар беретін теориялық нұсқау бола алады.</p>
5	Ғылыми жаңашылдық принципі	<p>5.1 Ғылыми нәтижелер мен қағидаттар жаңа болып табыла ма?</p> <ul style="list-style-type: none"> 1) толығымен жаңа; 2) жартылай жаңа (25-75% жаңа болып табылады); 3) жаңа емес (25% кем жаңа болып табылады) 	<p>Зерттеу жұмысының ғылыми нәтижелері мен қағидаттары толығымен жаңа. Диссидент зерттеу барысында өзіндік талдаулар жасап, тың тұжырымдар ұсынған.</p> <p>Зерттеуші өзіне дейінгі ғалымдардың жіктеуін басшылыққа ала отырып, өз тарарапынан жазбаша аңыздар, ауызша аңыздар, әлеуметтік аңыздар, діни аңыздар, қалалық аңыздар деген түрлерге бөлген. Аталмыш аңыздарды тарихи, географиялық, мәдени және діни құндылықтарды қамтитын, оларды халықтық дәстүрлер мен дүниетанымдық жүйелер арқылы сақтайтын жанр ретінде сипаттаған. Тарихи оқиғаларды көркем бейнелеу, халықтық тарихи сана мен жадтың көрінісі, әлеуметтік және мәдени құрылымдардың көрсеткіші, тарихи тұлғалар мен ұлттық идеалдардың қалыптасуы, қазақ халқының рухани және мәдени мұрасы, ауызша дереккөз ретіндегі тарихи маңызы қазақ аңыз-әңгімелерінің тарихи құндылығы деп тұжырымдаған (26-27-беттер).</p> <p>Аңыз-әңгімелердің тәрбиелік құндылықтары (моральдық және ізгілік қағидалары, ұлттық сана мен отансүйгіштік тәрбиесі, өнегелік және</p>

	<p>моральдық үлгі, отбасылық құндылықтарды дәріптеу, рухани құндылықтарға бағыт беру, әлеуметтік әділдік пен ынтымақ идеялары, табиғатпен үйлесім және экологиялық тәрбие) мен танымдық қызметтін (тарихи мәліметтердің көзі, дүниетанымдық және философиялық ойлар, мәдени мұраны сақтау құралы, тіл байлығын көрсету, этнографиялық мәліметтер беру, ұлттық мінез бен психологияны бейнелеу) айқындаған (30-34-беттер).</p> <p>Қазак аңыз-әңгімелеріндегі лингвомәдени бірліктерді әлемдік мәдени мұраның елеулі бөлігін құрай отырып, халықтың рухани болмысын, дүниетанымын және мәдени кодын сақтауға және ұлттық сана-сезімнің қалыптасуына зор ықпал ететін құрал ретінде дәйектеген (101-бет).</p> <p>Аңыз-әңгімелердегі ұлттық-мәдени сипаттағы тілдік бірліктерге концептуалды талдау жасаудың алгоритмін және қазак аңыз-әңгімелер тілін лингвомәдени және когнитивті аспектіде оқыту моделін ұсынған (103-112-беттер).</p> <p>Аңыз-әңгімелер тілін лингвомәдени және когнитивті аспектіде оқыту мәселесін тәжірибелік-эксперимент негізінде айқындаған (104-162-беттер).</p> <p>Зерттеу жұмысының ғылыми нәтижелері Web of Science Core Collection немесе Scopus деректер базасында 1 мақала, Қазақстан Республикасының Ғылым және жоғары білім министрлігінің Ғылым және жоғары білім саласындағы сапаны қамтамасыз ету комитеті ұсынған басылымда 3 мақала, шетелде өткен халықаралық конференция материалдарында 5 мақала, Қазақстан Республикасында өткен халықаралық конференция материалында 1 мақала және 1 – әдістемелік құралдың (авторлық бағдарлама) жарық көруімен расталады.</p>
5.2 Диссертацияның қорытындылары жаңа	Зерттеуде алынған қорытындылар толығымен жаңа.

	<p>болып табыла ма?</p> <p>1) толығымен жаңа; 2) жартылай жаңа (25-75% жаңа болып табылады); 3) жаңа емес (25% кем жаңа болып табылады)</p>	<p>1. Аңыз-әңгімелердің танымдық және тәлімдік маңыздылығын айқындаپ, оларды халықтың рухани құндылықтарын насихаттайтын және тарихи санасын қалыптастыратын құрал ретінде сипаттаған. Қазақ халқы өзінің өмірлік тәжірибесін, дүниетанымын, моральдік және этикалық қағидаларын келер үрпаққа аңыз-әңгімелер арқылы жеткізіп отырган деп дәйектеген (30-32-беттер).</p> <p>2. Қазақ аңыз-әңгімелерінің тарихиы құндылығын анықтай отырып, олардың халықтың тарихи жады мен ұлттық бірегейлігін қалыптастырудың рөлін айқындаған. Аңыз-әңгімелерді тарихи оқиғаларды ғана бейнелеп қоймай, халықтың сол оқиғаларға берген бағасын, көзқарасын, құндылық бағдарын көрсететін мәдени мұра ретінде зерделеген (32-34-беттер).</p> <p>3. Аңыз-әңгімелер тілін халықтың әлеуметтік және мәдени құндылықтарының көрінісі, сөз өнерінің сарқылмас қазынасы деп тұжырымдаған. Аңыз-әңгімелер тілін оқыту арқылы қазақ тілінің мәдени құндылықтары мен тілдік құрылымдарын сақтауға және оларды кейінгі үрпаққа жеткізуге болады деп түйіндеген (28-30-беттер).</p> <p>4. Қазақ аңыз-әңгімелеріндегі лингвомәдени бірліктерді әлемнің тілдік бейнесін қалыптастыратын таңбалар ретінде қарастырып, оларды халықтың ұлттық құндылықтары мен дүниетанымдық ерекшеліктерін кейінгі үрпаққа жеткіzetін құрал ретінде анықтаған. «Сүйек жаңғырту», «бата беру», «ақсарбас», «ен салу», «енші беру», «тілік ен», «көйік ен», «ашамай», «жиенқұрық», «құдайы қонақ», «қонақасы», т.с.с. лингвомәдени бірліктерге талдау жасап, этномәдени семантикасын ашқан (48-63-беттер).</p> <p>5. Аңыз-әңгіме мәтіндерінің танымдық сипатын айқындау үшін «концепт», «гештальт», «ассоциация», «фрейм», т.с.с. ұғымдарға анықтама беріп, оларды концептуалдық</p>
--	--	--

талдаудың маңызды бөлігі ретінде сипаттаған.
«Сәлде», «қазы», «тулақ», «ошақ», «жер», «бақыр», «шапан», т.с.с. концептілерге талдау жасай отырып, концептуалдық талдаудың алгоритмін ұсынған. Концептуалдық талдауды білім алушылардың когнитивтік құзыреттілігін қалыптастыратын маңызды талдау үлгісіне жатқызған (63-80-беттер).

6. Аңыз-әңгіме мәтіндерінің лингвомәдени сипатын айқындау үшін «лингвомәдени бірлік», «лингвомәдени құзыреттілік» ұғымдарына анықтама беріп, оларды лингвомәдени талдаудың маңызды бөлігі деп сипаттаған. Аңыз-әңгіме мәтіндерінде кездескен мақалмәтелдер мен фразеологизмдерді, көнерген сөздер (архаизм, тарихи сөздер) мен шешендік сөздерді, қанатты сөздер мен ономастиканы (антропоним, гидроним, топоним, онимдер), этнографизмдер мен символдық мағынаға ие сөздерді (сан, түр, түс атаулары) лингвомәдени бірліктер ретінде талдаған. Аңыз-әңгімелердегі тілдік бірліктерге лингвомәдени талдау жасау білім алушының лингвомәдени және мәдениеттанымдық құзыреттіліктерін дамытады деп түйіндеген (80-103-беттер).

7. Аңыз-әңгімелер тілін лингвомәдени және когнитивті аспектіде оқыту мәселесін анықтау үшін үш кезеңнен тұратын тәжірибелік-эксперимент жүргізген. Тәжірибелік-эксперименттің бірінші кезеңінде аңыз-әңгіме мәтіндерінде кездескен лингвомәдени бірліктер мен концептілер білім алушылардың кәсіби мотивациясын күшейтудің тиімді құралы ретінде танылған (104-128-беттер).

8. Тәжірибелік-эксперименттің екінші кезеңінде қазақ аңыз-әңгімелер тілін лингвомәдени және когнитивті аспектіде оқытуда когнитивтік және ақпараттық-коммуникативтік технологияларды қолдану білім

		<p>алушылардың танымдық қабілеттерін дамытуда жаңа бағыттар ашып, оларды заманауи мәдениетаралық коммуникацияға бейімдейтінін анықтаған (128-150-беттер).</p> <p>9. Тәжірибелік-эксперименттің қорытынды кезеңінде бақылау және эксперименттік топтардағы студенттердің алған білімдерінің мазмұны мен қалыптасқан білік-дағдыларына аралас (сапалық және сандық) талдаулар жүргізіп, эксперименттің тиімділігін растайтын когнитивтік технологияларға негізделген тапсырмалар осы білімдерді тәжірибеде қолдануға мүмкіндік бергенін дәлелдеген (150-162-беттер).</p>
	<p>5.3 Техникалық, технологиялық, экономикалық немесе басқару шешімдері жаңа және негізделген бе?</p> <p>1) толығымен жаңа; 2) жартылай жаңа (25-75% жаңа болып табылады); 3) жаңа емес (25% кем жаңа болып табылады)</p>	<p>Диссертациялық жұмыстың мақсатына жету үшін қолданылатын техникалық, экономикалық немесе басқару шешімдері толығымен жаңа және негізделген.</p> <p>Диссертацияның әрбір нәтижесі, ғылыми тұжырымдары, түйіні мен қорытындылары лингвомәдениеттану, когнитивті лингвистика, лингвофольклортану, әлеуметтік тіл білімі, этнолингвистика, қазақ тілін оқыту әдістемесі, этнопедагогика, халық ауыз әдебиеті, әдебиеттануға қатысты еңбектерге негізделген. Диссидентант азыз-әңгіме мәтіндеріне талдау жасау барысында «сүйек», «баталасу», «ақсарбас атау», «ен салу», «енші беру», «ашамайға отырғызу», «асықты жілік ұстату», «жиенқұрық», «қазы», «жер», «жауырын аштыру», «сауын айту», «тілік ен», «ойық ен», «құдайы қонақ», «қонақасы», «сәлде», «тулақ», «ошақ», «бақыр», «шапан», «тоғыз», «құн», «ұят», т.с.с. лингвомәдени бірліктер мен концептілерге ерекше назар аударып, оларды қазақ халқының тарихи, ұлттық, рухани, әлеуметтік, тәлімдік құндылықтарын бойына жинақтаған мәдени мұра және білім алушылардың когнитивтік, лингвомәдени құзыреттіліктерін қалыптастыратын тілдік бірлік ретінде қарастырган.</p>

			<p>Аңыз-әңгімелер арқылы дәстүрлі халық мәдениеті құндылықтарының басымдықтары айқындалып, қазақ халқының ұлттық болмысы тілдік тұрғыдан жан-жақты зерттелген деуге болады. Бұл – зерттеушінің теориялық дайындығының молдығын көрсетумен қатар, жұмыстың құндылығын арттырып тұрган тұстардың бірі. Зерттеу барысында диссертант басшылыққа алған іргелі теориялық тұжырымдар мен әдістер жұмыстың теориялық негізделуінің дәйектелу дұрыстығын көрсетеді. Зерттеушінің түйіндері мен нақты қорытындыларын жұмыстың нәтижесі ретінде бағалауға болады.</p>
6	Негізгі қорытындылардың негізділігі	Барлық қорытындыларғылыми тұрғыдан қарағанда ауқымды дәлелдемелерде негізделген/негізделмеген (mixed research және гуманитарлық бағыттары бойынша)	<p>Барлық қорытындылар, негізгі пайымдаулар мен тұжырымдарғылыми тұрғыдан қарағанда ауқымды дәлелдемелерде негізделген.</p> <p>Зерттеу барысында басты дереккөз ретінде халық ауыз әдебиеті мұралары – аңыз-әңгімелер сұрыпталып, лингвомәдени бірліктер мен концептілер жинақталған. Аңыз-әңгіме мәтіндерінде қолданылған мақалмәтілдер мен фразеологизмдерге, көнерген сөздер (архаизм, тарихи сөздер) мен шешендік сөздерге, қанатты сөздер мен ономастикаға (антропоним, гидроним, топоним, онимдер), этнографизмдер мен символдық мағынаға ие сөздерге (сан, түр, тұс, атаулары) сапалық зерттеу әдісі бойынша лингвомәдени және концептуалдық талдау жасаган.</p> <p>Диссертант үш кезеңнен тұратын тәжірибелік-эксперимент жүргізу барысында аңыз-әңгіме мәтіндерінде кездескен лингвомәдени бірліктер мен концептілерге сапалық және сандық талдау жасап, оларды білім алушылардың лингвомәдени, когнитивтік құзыреттіліктерін қалыптастыратын, кәсіби мотивациясын күштейтетін тиімді құралы ретінде саралған.</p>
7	Корғауға шығарылған негізгі қағидаттар	Әр қағидат бойынша келесі сұрақтарға жауап беру қажет:	<p>Корғауға ұсынылатын негізгі қағидалар:</p> <ol style="list-style-type: none"> Халықтың тарихын, тағдырын, болмыс-бітімін, түп негіздерін

	<p>7.1 Қағидат дәлелденді ме?</p> <p>1) дәлелденді; 2) шамамен дәлелденді; 3) шамамен дәлелденбеді; 4) дәлелденбеді</p> <p>7.2 Тривиалды ма?</p> <p>1) ия; 2) жоқ</p> <p>7.3 Жаңа ма?</p> <p>1) ия; 2) жоқ</p> <p>7.4 Қолдану деңгейі:</p> <p>1) тар; 2) орташа; 3) кең</p> <p>7.5 Мақалада дәлелденген бе?</p> <p>1) ия; 2) жоқ</p>	<p>танытатын аңыздың мәні зор. Аңыз-әңгімелер – ақиқатты тек өзіне ғана тән тәсілдермен жаңғыртатын асыл мұралар. Аңыздар білім алушыға белгілі бір дәүірлер мен оқиғалар, рухани-мәдени құндылықтар, тарихи қайраткерлер жайлыш мол мағлұмат беретін жанр ретінде өте құнды;</p> <p>2. Аңыз-әңгімелердегі лингвомәдени бірліктерді оқытудың жаңашыл әдістемелік жүйесі білім алушының тілдің ұлттық ерекшеліктерін саналы менгеруге, этностильде тіл табысу дағдыларын дамытуға, когнитивтік санасының артуына, танымдық белсенділігі мен зерттеушілік іс-әрекетінің қалыптасуына септігін тигізеді;</p> <p>3. Аңыз-әңгімелердегі лингвомәдени бірліктердің танымдық және тәлімдік құндылығын игертуде танымдық тіл білімінің оқыту ұстанымдары негізге алынды. Білім алушының қоршаған әлемді қабылдашып, түсініп, өндеп, тұжырымдашып тіл арқылы сыртқа шығаруда <i>дүниені қабылдау ұстанымына</i>, мағыналық құрылымы мен мәдениет фактісі етіп отырған <i>концептуализациялау ұстанымына</i>, сыни ойлауда қабілеттері мен ізденімпаздығын арттыруда <i>креативті ойлау ұстанымына</i> және санадағы ақпараттарды жіктеп-талдауға ықпал ететін <i>категориялау ұстанымына</i> негіздел оқытуды көздейді;</p> <p>4. Болашақ қазақ тілі мен әдебиеті пәндерінің мұғалімдеріне қажетті теориялық білім мен тиісті тәжірибелік машиқтарды қалыптастыра отырып, аңыз-әңгімелер тілін лингвомәдениеттану және когнитивтік лингвистика салаларын біртұтас қарастырып оқыту сапалы ізденіс белгісі болып табылады.</p> <p>Әр қағидат Scopus деректер базасы мен Қазақстан Республикасы Фылым және жоғары білім министрлігінің Фылым және жоғары білім сапасын қамтамасыз ету комитеті ұсынған басылымда, халықаралық конференция материалдарында жарық көрген мақалаларымен дәлелденген.</p>
--	---	--

8	<p>Дәйектілік принципі Дереккөздер мен ұсынылған ақпараттың дәйектілігі</p>	<p>8.1 Әдістеменің тандауы негізделген немесе әдіснама нақты жазылған</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ия; 2) жок 	<p>Диссертациялық жұмыстың әдістемесін тандау сапалы негізделген, қолданылған зерттеу әдістері диссертациялық жұмыстың сәйкес тарауында нақты сипатталған.</p> <p>Зерттеу жұмысында <i>теориялық</i> (тіл білімі, әдебиеттану, лингвомәдениеттану, когнитивтік лингвистика, этнолингвистика, әлеуметтік лингвистика, педагогика және ғылыми-әдістемелік әдебиеттерді жинақтау, жүйелеу, талдау); <i>эмпирикалық</i> (педагогикалық бақылау, әңгімелесу, тест түріндегі сауалнамалар, бағытталған ассоциативті эксперимент, аналитикалық жазбаша жаттыгулар, эссе); кешенді дәйектеу бойынша алынған нәтижелерді өндөудің <i>математикалық-статистикалық</i> әдістері қолданылған.</p>
		<p>8.2 Диссертация жұмысының нәтижелері компьютерлік технологияларды қолдану арқылы ғылыми зерттеулердің қазіргі заманғы әдістері мен деректерді өндөу және интерпретациялау әдістемелерін пайдалана отырып алынған:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ия; 2) жок 	<p>Диссертациялық жұмыстың нәтижелері компьютерлік технологияларды қолдану арқылы ғылыми зерттеулердің қазіргі заманғы әдістері мен деректерді өндөу және интерпретациялау әдістемелерін пайдалана отырып алынған.</p>
		<p>8.3 Теориялық қорытындылар, модельдер, анықталған өзара байланыстар және зандылықтар эксперименттік зерттеулермен дәлелденген және расталған (педагогикалық ғылымдар бойынша даярлау бағыттары үшін нәтижелер педагогикалық эксперимент негізінде дәлелденеді):</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ия; 2) жок 	<p>Теориялық қорытындылар, модельдер, анықталған өзара байланыстар және зандылықтар эксперименттік зерттеулермен дәлелденген және расталған.</p> <p>Диссиденттант ұсынып отырган қазақ аңыз-әңгімелер тілін лингвомәдени және когнитивті аспектіде оқытудың тәжірибелік-эксперименттік талдау нәтижелері төмендегідей қорытындылар жасаумен нақтыланған:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Білім алушылар өз ұлттының ұлттық құндылықтарын аңыз-әңгімелердегі лингвомәдени бірліктерді менгеру арқылы таниды; 2. Қазақ аңыз-әңгімелері ұлттық мәдениеттің іргелі құрамдас бөлігі ретінде тарихи және мәдени

		<p>құндылықтардың үрпақтар сабақтастығын қамтамасыз етті;</p> <p>3. Аңыздар жастардың мінезін қалыптастырып, олардың бойында жауапкершілік, адалдық және әділеттілік сияқты қасиеттерді тәрбиелеуге ықпал етті;</p> <p>4. Лингвомәдени бірліктердің талдануы ұлттық мәдениеттің бірегейлігін түсінуге жол ашып, халықтың рухани-мәдени мұрасын тереңірек түсіндіруге септігін тигізді;</p> <p>5. Аңыз-әңгімелер мәтіндеріндегі лингвомәдени бірліктерді – мақалмәтелдер, фразеологизмдер, метафоралар, тұрақты тіркестер, антропонимдер, топонимдер, нақыл сөздер, көнерген сөздер және т.б. сабақтарда талдап оқыту білім мазмұнын сапалы әрі жүйелі игеруіне көмегін тигізді;</p> <p>6. Аңыз-әңгіме мәтіндеріндегі тілдік бірліктерге концептуалды талдау жасау – білім алушылардың когнитивтік құзыреттілігін дамытып, аңыз-әңгіме мәтіндеріндегі концептілердің мағынасын терең және дұрыс түсінуге мүмкіндік берді;</p> <p>7. Аңыз-әңгімелердегі тілдік бірліктерге лингвомәдени талдау жасау білім алушының лингвомәдени және мәдениеттанымдық құзыреттіліктерін дамытып, білім алушының қазіргі заман талаптарына сай білімді, жан-жақты дамыған, өзіндік пікірін еркін жеткізе алатын, дүниенің этномәдени бейнесін түсінетін, ұлттық және әлемдік әдебиет құндылықтарын игерген саналы азамат болып қалыптасуына септігін тигізді;</p> <p>8. Когнитивтік технологиялар мен ақпараттық-коммуникативтік құралдар білім алушыларға қазак аңыз-әңгімелер тілін ұлттық мәдениет контекстінде терең игеруге, сондай-ақ оку үдерісін жекешелендіріп, оку материалдарын жеке қажеттіліктері мен танымдық ерекшеліктеріне сәйкес бейімдеуге жағдай жасады.</p>
	8.4 Маңызды мәлімдемелер нақты мәлімдемелер нақты	Маңызды мәлімдемелер нақты және сенімді ғылыми әдебиеттерге

	<p>және сенімді ғылыми әдебиеттерге сілтемелермен расталған/ ішінara расталған /расталмаған</p> <p>сілтемелермен расталған. Диссертациялық жұмыста пайдаланылған әдебиеттердің жалпы саны – 170.</p> <p>Фольклортану және лингвофольклортану салалары бойынша зерттеген А.Байтүрсынұлы, Ә.Бекейханов, Х.Досмұхамедұлы, С.Сейфуллин, Ә.Қоңыратбаев, Ә.Диваев, В.Радлов, Г.Потанин, Н.Пантусов, М.Ж.Көпееев, М.Әуезов, Ә.Марғұлан, М.Ғабдуллин, Н.Төрекұл, С.Қасқабасов, А.Қыраубаева, Б.Адамбаев, Т.Жаркымбекова, К.Матыжанов, А.Пангерев, А.Сейдімбек, Қ.Әмірәлиев, Е.Жұбанов, С.Қондыбай, Н.Жұсіпов, А.Жақтай, Т.Әлбеков, Н.Мурсалимова, А.Оралбек, Ш.Ыбыраев, Ж.Рақыш, т.б.</p> <p>Лингвомәдениеттану және этнолингвистика түргысынан қарастырған В.Гумбольдт, Э.Сепир, Е.Бартминский, А.Вежбицкая, В.Телия, Ә.Қайдар, Е.Жанпеисов, Ж.Манкеева, В.Маслова, Н.Уәли, З.Ахметжанова, В.Красных, Ю.Апресян, А.Мухатаева, О.Чеснокова, А.Ислам, М.Күштаева, Г.Сагидолдақызы, А.Сейілхан, Г.Мұхамеджанова, Ф.Тұяқбаев, А.Абасилов, т.б.</p> <p>Когнитивтi лингвистика түргысынан зерттеген Дж.Лакоф, Қ.Жаманбаева, Б.Қалиев, Б.Нұрдәuletова, Э.Оразалиева, К.Сарышова, Е.Дзюба, Ю.Клейнер, В.Карасик, Р.Фрумкина, А.Баранов, А.Добровольский, Ж.Никонова, Н.Абдуллина, К.Айдарбек, С.Мотов, т.б.</p> <p>Қазақ тілін оқыту әдістемесі түргысынан қарастырған Ф.Оразбаева, Р.Рахметова, Ә.Жұмабаева, Г.Уайсова, М.Иманқұлова, М.Ибраева, А.Әбілқаев, Ш.Майгельдиева, Б.Бекжанова, Л.Жамансариева, Ш.Стамқұлова, Г.Усенова, М.Есмұқан, А.Әлімов, т.б. ғалымдардың еңбектеріне негізделген, олардың теориялық тұжырымдары басшылыққа алынған және сілтемелермен</p>
--	---

			расталған.
		8.5 Пайдаланылған әдебиеттер тізімі әдеби шолуға жеткілікті/жеткіліксіз	Пайдаланылған әдебиеттер тізімі әдеби шолу жасауға жеткілікті. Диссертациялық жұмыста отандық және шетелдік авторларды, қазақ азыз-әңгімелерін, электрондық дереккөздерді қосқанда 170 әдебиет көзі қолданылған және барлығына сілтемелер диссертациялық жұмыстарды ресімдеуге арналған талаптарға сай көрсетілген.
9	Практикалық құндылық принципі	<p>9.1 Диссертацияның теориялық маңызы бар:</p> <p>1) ия; 2) жок</p> <p>9.2 Диссертацияның практикалық маңызы бар және алынған нәтижелерді практикада қолдану мүмкіндігі жоғары:</p> <p>1) ия; 2) жок</p> <p>9.3 Практикалық ұсыныстар жаңа болып табылады?</p> <p>1) толығымен жаңа; 2) жартылай жаңа (25-75% жаңа болып табылады); 3) жаңа емес (25% кем жаңа болып табылады)</p>	<p>Диссертациялық жұмыс барысында жасалған теориялық тұжырымдар мен пайымдаулар лингвофольклортану, лингвомәдениеттану, когнитивті лингвистика, этнолингвистика, әлеуметтік лингвистика т.б. тіл білімі салалары мен қазақ тілін оқыту әдістемесінің ғылыми-теориялық негіздеріне және аталған ғылым салаларының теориялық мәселелерінің фундаменталды дамуына елеулі үлес қосады.</p> <p>Зерттеу материалын сөздік түзі барысында (қазақ фольклоры сөздігін құрастыруда, тезаурус сөздік жасауда, этнолингвистикалық, лингвомәдени сөздіктер құрастыруда) пайдалануға болады. Сондай-ақ жоғары оқу орындарының филология факультеттерінде халық ауыз әдебиеті, фольклортану мәселелері, қазақ тілін оқыту әдістемесі, қазақ тілінің тарихы, лингвофольклортану, когнитивтік лингвистика, әлеуметтік лингвистика, лингвомәдениеттануға арналған пәндерден дәріс оқу барысында, қазақ азыз-әңгімелерінің зерттелу тарихы мен тілдік ерекшеліктерін оқыту туралы әлективті курстарда қолдануға болады.</p> <p>Зерттеу барысында мақсат-міндетіне қол жеткізген, тұжырымдары нақты, бай материалмен дәйектелген. Жұмыстың сонында 5 қосымша берілген: ҚОСЫМША А – Дәріс, практикалық, БАОӘЖ, БАӘЖ үлгілері; ҚОСЫМША Ә – Ендіру актісі; ҚОСЫМША Б – Оқу-әдістемелік құрал (авторлық бағдарлама);</p>

			ҚОСЫМША В – Авторлық құқықпен қорғалатын объектілерге құқықтардың мемлекеттік тізілімге мәліметтерді енгізу туралы куәлік; ҚОСЫМША Г – Сауалнама сұрақтары. Зерттеу барысында диссиденттік басшылыққа алған іргелі теориялық тұжырымдар мен әдістер жұмыстың теориялық негізделуінің дәйектелуі дұрыстығын көрсетеді.
10	Жазу және рәсімдеу сапасы	Академиялық жазу сапасы: 1) жоғары; 2) орташа; 3) орташадан төмен; 4) төмен.	Диссертацияның академиялық жазу сапасы жоғары деңгейде. Ғылыми жұмыс диссертацияға койылатын талаптарға сай жазылған. Азыз-әңгімелер тілінде кодқа салынған үлттық (тариҳи, әлеуметтік, рухани, тәлімдік) құндылықтарды тауып, лингвомәдени бірліктер мен концептілерді талдау және оларды оқыту осы бағыттағы болашақ зерттеулерге негіз қалайды.
11	Диссертацияға ескертулер		<p>1. Қазақ азыз-әңгімелер тілінде кездескен және талданған лингвомәдени бірліктер мен концептілердің санын диссертацияның кіріспе бөлімінде көрсетсе жөн болар еді.</p> <p>2. Диссиденттік жұмыстың 82-бетінде «символдықты білдіретін сөздер» деп берілген атауды стильдік мағынасына сай «символдық мағынаға ие сөздер» деп қолданса дұрыс болар еді.</p> <p>Бұл ұсыныстар диссиденттік зерттеудің мән-мазмұнына, теориялық, практикалық құндылығына нұқсан келтірмейді.</p>

12	Докторант мақалаларының зерттеу тақырыбы бойынша ғылыми деңгейі		<p>Диссидентттың зерттеу тақырыбына сәйкес Web of Science Core Collection немесе Scopus деректер базасында 1 мақала, Қазақстан Республикасының Ғылым және жоғары білім министрлігінің Ғылым және жоғары білім саласындағы сапаны қамтамасыз ету комитеті ұсынған басылымда 3 мақала, шетелде өткен халықаралық конференция материалдарында 5 мақала, Қазақстан Республикасында өткен халықаралық конференция материалында 1 мақала жарық көрген.</p> <p>Зерттеу жұмысында төмөндегідей мақалаларына сілтеме жасалған:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Аңыз-әңгімелердегі мақалмәтелдердің қолданысы // Қазақстанның ғылымы мен өмірі. – Алматы, 2020. – №12/1. – Б. 688-692. 2. Linguacultural and cognitive aspects of teaching the language of Kazakh legends // Citizenship, social and economics education. – Ұлыбритания. – 2023. – Б. 137-151. 3. The methodology of conducting a linguacultural analysis of the peculiarities of expressing the emotions of heroes in Kazakh and English legends in literature lessons // The Norwegian journal of development of the international science.– №126. – Oslo. Norway, 2024. – Б. 59-65. 4. Linguacultural and cognitive structure of the concept of «mood» in Kazakh legends // Theoretical and practical perspectives of modern science. – Стокгольм, 2024. – Б. 70-73. <p>Барлық жарияланымдар диссертация мазмұнына сәйкес келеді.</p>
13	Ресми рецензенттің шешімі (осы Үлгі ереженің 28-тармағына сәйкес)	<p>1) философия докторы (PhD) немесе бейіні бойынша доктор дәрежесін беру;</p> <p>2) диссертацияны пысықтауға жіберу (диссертация мақалалар сериясы нысанында қорғалған жағдайлардан басқа);</p>	<p>Закирова Асель Сейдуллаевнаның «8D01721 – Қазақ тілі мен әдебиеті» білім беру бағдарламасы бойынша «Қазақ аңыз-әңгімелер тілін оқытудың лингвомәдени және когнитивті аспекттері» атты диссертациясына оң пікірімді бере отырып, философия докторы (PhD) дәрежесін алуға лайық деп есептеймін.</p>

		3) философия докторы (PhD) немесе бейіні бойынша доктор ғылыми дәрежесін беруден бас тарту.	
--	--	---	--

Ресми рецензент:

Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті,
Қазақ тіл білімінің теориясы мен әдістемесі
кафедрасының қауымдастырылған профессор м.а.,
философия докторы (PhD)

Мурзинова А.С.

